

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ 43.

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1841 թ.

ԹԻԻ 42.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	ԵՐԷ՝
Ճշմարիտ Գրիստոնէի Մը Նշաններէն Մին	329
Սրբարանը Ճշմարտութեան Վկայ Մ'է.	329
Ուղեորութիւն յԱնգղիա.	330
Զարմանալի Լուրեր Փայլածու Մուրակին	
Վրայ	331
Իտալիոյ Նախարարապետը	331
Ինչպէս Պէտք է Գործածել Ժամացոյցը	332
Թղթակցութիւնք. —	
Խորիմեան Հայրիկի Տունն	332
Հայու Աւետարանն Եւ Իւր Լեզուն	334
Զոհողութիւն Գրիստոսի (Երբ)	334
Հանդէս Պաշտօնական	335
Արժէք Դրամոյ	336

ԱՒԵՏԱՐԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ. Կը հրատարակուի ամէն Շաբաթ օր:

Տարեկան գինն է ամէն տեղւոյ համար 1 1/2, վեց ամսեայն՝ 3/4 Մեծիտիյէ, Կանխիկ, եւ հետոյ 30 փարս: Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է:

Խմբագրութեան, բաժանորդագրութեան եւ քրատարութեան պատկանեալ ամէն գրութիւնը պարտին ուղղուիլ առ Մր. Հ. Ս. Պարսնըմ, Ամերիգան Խան, Կ. պոլիս:

Ամերիկայի Միտիոնարաց Ընկերութեան Կողմանէ,
Հ. Ք. ԿՐԻՆ, ԱՐՏՈՆԱՏԵՐ
Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, ՏԵՐՈՒՆ-ԽԱՐԱԳԻՐ

ՃՇՄԱՐԻՏ ԳՐԻՍՏՈՆԵՒ ՄԸ ՆՇԱՆՆԵՐԷՆ ՄԻՆ

Ամենէն զարգացեալ քրիստոնէայն երբեմն կը տարակուսի իւր քրիստոնէութեան մէջ յառաջդիմած ըլլալուն վրայ. և նա՛ է որ ամենէն աւելի ընդունակ է այս կերպ տարակուսանաց: Եթէ որ տարակուսանօք պաշարեալ է, չխաղաղիր երբեք սա համոզմամբ թէ իւր կրօնական դաւանութիւնն ուղիղ է. նա Աստուծոյ ճշմարտութեան գիտութիւնը պատասխանատուութեան պատճառ մը կը համարի և ոչ թէ արժանիք մը: Այդ անձը երբեք դո՛չ չէ իւր յոյժ գովելի վարքէն. անձնաքննութեան ատեն իւր արթնցած խիղճը կը փոքրկացունէ իւր մեծ գործերը: Խիստ կարեւոր է գիտնալ թէ ի՞նչ է ճշմարիտ քրիստոնէին պարզ և որոշ մի նշանը որ ամէն պարագայից յարմարի: Յովհաննէս առաքեալ այսպիսի նշան մը կու տայ սա հակիրճ նախադասութեան մէջ. «Մենք գիտենք որ մահէն կեանքի փոխակցանք, ինչու որ եղբայրները կը սիրենք»: Յորչափ որ գիտէ թէ

կը սիրէ զքրիստոնէայս իբրեւ եղբայրներ, պարտի վստահ ըլլալ թէ, որչափ փոքր ըլլայ իւր յառաջդիմութիւնը քրիստոնէութեան մէջ, դարձեալ մահէն ի կեանս փոխակցու չափ յառաջդիմութիւն ըրած է: Այդ վստահութեամբ կրնայ ներողամիտ ըլլալ իւր անձին և չյուսահատիլ իւր թերութեանց պատճառաւ: Եթէ Գրիստոսի սէրն իւր մէջն է, լաւագոյն երաշխաւորութիւնն ունի թէ Գրիստոս կ'առաջնորդէ զինքն այնպիսի ճամբու մը մէջ զոր ինք դեռ չգիտեր, և դէպ այնպիսի կատարելութիւն մը զոր չէ կարող կանխատեսել: Այս ապահովութիւնը յառաջ չբերելու ինքնահաճութեան ոգի, յաւէտ կը շարժէ փութանութեան ուղին: Հոգին զօրացեալ յառաջ պիտի ընթանայ, և պիտի ջանայ ունենալ առ իւր եղբարս հզօրագոյն սէր մը որ է իւր հոգեւոր կենաց անվրէպ ապացոյցը:

ՍՐԲԱՐԱՆԸ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՎԿԱՅ Մ'Է
Ու է տեղւոյ մէջ սրբարանի շէնքը մի պարզ և յարատեւ քարոզութիւնն է Աստուծոյ և իւր Որդւոյն Աւետարանին: Այսպիսի տուն մը միշտ կը խօսի մարդոց՝ ճշմարտութեան և պարկեշտութեան խօսքեր: Նիւթական շէնքը լոյն բայց աղիւս յայտարարութիւն մ'է Աւետարանի ճշմարտութեանց գոյութեան և զօրութեան: Ուր որ այս շինուածոց մին կը գտնուի, անդ գիտողին աչքը կը տեսնէ քրիստոնէութեան իրականութեան մի վկայութիւնը: Անդ շոշափելի ձևի տակ կը տեսնուի թէ ինչպէս քրիստոնէայ սիրտեր կը հպատակին ճշմարտութեան զօրութեան: Սրբարանի մը ներկայութիւնը յայտարարութիւն մ'է թէ Աւետարանը կենդանի է, թէ կան մարդիկ որք կը դգան Աւետարանի կենսատու զօրութիւնը: Այս շէնքը, զոր մարդիկ կը կառուցանեն, հոգ չէ թէ անշուք ըլլայ կամ շքեղ, կը ցուցնէ նոցա սա զգացումը թէ Աւետարանի կրօնին ճշմարիտ և գործնական արժէքը պարտի ճանչցուիլ:

Օրինակի աղագաւ, ինչպէս կրնայ

մարդ նայիլ այսպիսի տան մը վրայ առանց յիշելու իւր հոգեկան բնութիւնն և անմահութիւնը: Այս շէնքը յարատեւ և ճշմարիտ լեզուաւ կ'ըսէ մարդոց, նոքա ունին դնեն կամ ոչ, թէ այս աշխարհի կեանքը չէ միայն մեր ամբողջ կեանքը, ոչ ալ այս մահը՝ մեր միակ մահը, թէ մարդու շահուց կառնորագոյններն անոնք են որ կը մնան աշխարհիս անցնելէն ետքը: Եթէ ներկայն ըլլար ամենայն ինչ, և այս կեանքը՝ միակ կեանքը, մարդ ի՞նչ պէտք կ'ունենար այնպիսի տան մը որ կը նայի և ցոյց կու տայ դէպ ի վեր, և մարդոց կը խօսի անձեռագործ և յաւիտենական տան մը վրայ: Եւ Աստուծոյ տունը՝ հանգստեան բնակարանաց վրայ խօսելէ ետքը, չթողուր զմարդ մթութեան մէջ ի մասին այն ճամբուն որ հոն կը տանի: Աստուծոյ տան բաց դուռը կը հրաւիրէ զմարդ և կ'ուսուցանէ նմա այն պատրաստութիւնը որովմ' կը կարօտի նա այն երանաւէտ բնակարանաց մէջ ընդունուելու համար. կը պատմէ թէ մարդ ինչպէս Աստուծոյ հեռացած է, թէ նորա ազատութեան համար վրկանք վճարուած է. կը խօսի նմա Գրիստոսի և Գողգոթայի վրայ, Սուրբ Հոգւոյն վերանորոգիչ և սրբացուցիչ զօրութեան վրայ, աստուածային ընտանեաց զաւակն ըլլալու կարելիութեան վրայ, մահուան և յարութեան վրայ, և վերջին դատաստանին վրայ երբ հատուցում պիտի տրուի մարմնոց մէջ նորա անցուցած կենաց համեմատ: Սոքա են այն անդին և անմահ ճշմարտութեանց և վարդապետութեանց մի քանին զորս քրիստոնէական սրբարանի մը դաղափարը միշտ մեր մտաց առջև կը բերէ, և կը ստիպէ զմեզ ընդունիլ զայնս իբրեւ այնպիսի ճշմարտութիւններ որք մեր առաջնագոյն և լաւագոյն ու շաղկապութիւնը կը պահանջեն: Ուրիշ ինչ ճշմարտութիւնք կրնան բաղդատուութեան դրուիլ սոցա հետ որք կը բովանդակեն ամէն ինչ որ մարդոց առ Աստուած յարաբերութեան կը պատկանի, և որք բաւական են միանգա-

մայն միացունել զմարդիկ Աստուծոյ հետ անգին և յաւիտեանական կապերով: Արդարեւ տուն մը որ ճշմարիտ և կենդանի ներկայացուցիչ մ'է այնպիսի խորհրդոց և իրողութեանց որք այսչափ մնայուն կարեւորութիւն և կշիռ ունին մեզ համար և անգին օրհնութիւններ կը մատակարարեն, պարտի ըլլալ նաեւ մեր մասնաւոր սքանչացման առարկայն: Աստուծոյ տունը կրնայ մեծածախ կամ շքեղ չըլլալ, բայց պարտի ըլլալ մաքուր, հանգստաւէտ, վայելուչ և նուիրադործեալ այն նպատակին որոյ համար շինուած և որոշուած է: Մինչև իսկ եթէ ժողովրդեան թիւը, կարողութիւնը, կամ կրօնի համար ունեցած յարգանքն այնչափ նուազի որ կարելի չըլլայ շարունակաբար ամպիրնին համար քարոզիչ գտնել, թող դարձեալ հին եկեղեցին մնայ և նորոգութիւնները թող շարունակուին ի յարգանս զայն կառուցանող, գործածող և վայելող հարց յիշատակին, և սա մնայուն յուսով թէ այն չենք, ինչպէս անցեալին մէջ, յապագային ևս, բաղմաց համար պիտի ըլլայ երկնից ճամբայն:

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՅԱՆՌԱԿԱՆ [Խմբագրական]

4.

Զուլիցերիոյ մէջ մեր առաջին գիշերն անցուցինք ի Յուրիս, լճին եղերքը գտնուող պանդոկի մը մէջ: Զուլիսի լիճը Զուլիցերիոյ միւս լիճերուն ոմանց չափ նշանաւոր չէ, վասն զի բարձր լեռներ և սեւ պաշտալ ժայռեր չկան նորա եղերքը: Բայց այս լիճն ունի գեղեցիկ հանդարտութիւն մը որ մեզ հիացում պատճառեց: Լճին շուրջը կան բազմաթիւ չէն գիւղեր, նաեւ արտեր, պարտէզներ և այգիներ որք տակաւ առ տակաւ մինչև 2,000 կամ 2,500 ոտնաչափ կը բարձրանան:

Զուլիս քաղաքը շինուած է լճին հիւսիսային ծայրը, այդ լճէն ծագում առնող Լիմաթ գետոյն երկու եզերաց վրայ: Լիմաթ, ինչպէս նաեւ Զուլիցերիոյ լիճերէն ծագում առնող գետոց մեծագոյն մասը, կը թափին Ար գետը, որ Հոննոսի ճիւղերէն մին է: Քաղաքին, ինչպէս նաեւ Զուլիսի նահանգին, բնակչաց մեծագոյն մասը Բողոքական են: Այս նահանգը 1880ին կը պարունակէր 283,000 Բողոքական և 30,000 Կաթոլիկ: Զուլիսի և արուարձանաց բնակչաց թիւը 1887ին կը հասնէր 88,000ի: Լիմաթ գետոյն քով կանգնուած է սղոնձեայ արձանն Զուլինկի բարեկարգչին, որ 1518ին Զուլիսի մայր եկեղեցւոյն քարոզիչ կարգուեցաւ, և 1531ին մեռաւ պատերազմի դաշտին վրայ: Անցեալ տարի Տալայ Աւետիքի մէջ գրինք պատկերն այն ժայռին որ կը նշանակէ այն տեղն ուր Զուլինկի ինկաւ, և որոյ վրայ հետեւեալ խօսքերն արձանագրուած են, «Կրնան սպաննել մարմինը բայց ոչ հոգին»: Այս տեղւոյն վրայ այս խօսքերն արտասանեց Ուլիկ Զուլինկի որ 1531 հոկտեմբեր 31ին գիւցազնական մահուամբ մեռաւ ճշմարտութեան, և քրիստոնէական եկեղեցւոյ ազատութեան համար:» Մայր եկեղեցին, յորում Զուլինկի կը քարոզէր, Զուլիսի

գլխաւոր շէնքերէն մին է: Այս եկեղեցին շինուած է Լիմաթ գետոյն արեւելեան եւ գերաց մօտ: Շէնքին մի մասը 800 տարի առաջ շինուած է, բայց երկու բարձր աշտարակները կառուցուեցան յետոյ, Ժ. Գ. դարուն վերջերը:

Զուլիսի մէջ մեր այցելած ամենէն հետաքրքրական վայրն էր քաղաքին դրատունը, որ 120,000 հատոր գիրք կը պարունակէ և Զուլիցերիոյ մեծագոյն գրատունն է: Այս գրատուն մէջ տեսանք Զուլինկի առ իւր կինն ուղղած մի նամակը, նոյն անձին յունարէն Աւետարանը, Գաղիացւոց առաջին Պապոսի թագաւորին, Հանրի Դ.ի, մի նամակը, երեք նամակներն Լէտի ձէյն Կրէյի որ 1534ին Անգլիոյ Թագուհի եղաւ, բայց քանի մը շարաթ վերջ գահուն օրինաւոր ժառանգին միջոցաւ բանտարկուեցաւ և գլխատուեցաւ, և Բրուսիոյ մեծն Փրեդերիկոս թագաւորին մի նամակը: Նոյն գրատուն մէջ տեսանք առաջին անգամ տպագրուած անգլիերէն Սուրբ Գիրքը որ Զուլիսի մէջ տպագրուած է 1535ին: Մեր հետաքրքրութիւնը շարժեց Զուլիցերիոյ մի մեծ աշխարհացոյցը որոյ վրայ լեռանց և հովտաց յարաբերական բարձրութիւնը ցուցուած էր ուղղակի քանդակներով: Գրատուն մէջ տեսանք նաեւ Զուլիսի մէջ ապրող նշանաւոր դրատագ շատերուն կիսարձանները:

Զուլիսի գլխաւոր արհեստն է մետաքսագործութիւնը, որ այս քաղաքին մէջ ծագած է 6 դարերէ ի վեր: Ամէն տարի Զուլիս քաղաքէն 75,000,000 Ֆրանքի արծողութեամբ մետաքս կ'արտածուի: Այս քաղաքին մէջ կան ուսումնական երկու ընդարձակ հաստատութիւնք: Այս հաստատութեանց մին է համալսարանը որ 4 տարի առաջ ունէր 51 դասախօսներ և առաւել քան 500 ուսանողներ: Օտարազգի ուսանողք այս համալսարանը կ'երթան մասնաւորապէս բժշկութիւն ուսանելու համար: Վեց տարի առաջ երբ Ամերիկայէ կը վերադառնայինք, մեզ ճանապարհորդակից ունէինք 2 այր և 2 կին բժիշկներ, որք Զուլիցերիա կ'երթային՝ Զուլիսի համալսարանին բժշկական դասախօսութեանց ունկնդրելու: Միւս հաստատութիւնն է բազմարուեստեան վարժարանը որ հիմնուեցաւ 1854ին: Այս հաստատութիւնն ունի գեղեցիկ շէնքեր, և նորա 400 աշակերտաց մեծագոյն մասը կ'ուսանին գործնական ուսումներ, ինչպէս ճարտարագիտութիւն, երկրագործութիւն, մեքենագիտութիւն, ճարտարապետութիւն և քիմիաբանութիւն:

Զուլիսի մեկնեցանք յետ միջաւոր՝ երթալ ի Լիւսէրն որ երկաթուղեաւ երկու ժամ հեռի է այդ քաղաքէն: Նախ անցանք Ուէթլիպէրկ կոչուած բարձր բլուրի մը բլուրտիքէն որ կը գտնուի լճին եզերքը, և որոյ գագաթը շինուած է պանդոկ մը ուստի ճամբորդը կրնայ տեսնել գեղեցիկ տեսարաններ: Յետոյ մտանք յոյժ գեղեցիկ հովտի մը մէջ, և հասանք Յուկ քաղաքը որ շինուած է համանուն լճին վրայ, և Զուլիսէ 24 մղոն հեռի է: Այս քաղաքը թողով լճին հիւսիսակողման եւ գերքէն քերեցինք, և Լիւսէրն հասնելէ առաջ բաւական երկայն փապուղիէ մը և Ռուս գետոյն երկաթեայ մի կամուրջէն անցանք: Ռուս, որ Լիւսէրն լճէն ծագում կ'առնու, կը թափի Ար գետը:

Լիւսէրն լիճը սովորաբար կը համարուի Զուլիցերիոյ լճաց գեղեցկագոյնը: Այս լճին

երկայնութիւնը, որ 25 մղոն է, կը հաւասարի Յուրիս լճին երկայնութեան: Բայց Լիւսէրն լճին շրջագիծը յոյժ անկանոն է: Ամբողջ լիճն ունի խաչի մը ձեւ: Քաղաքին մօտ եղող մասը կը կազմէ խաչին վերին մասը, Գիւսնախի եւ Արինախի երկու ծոցերը, որք կ'երկարին ի հիւսիս և ի հարաւ, կը կազմեն խաչին երկու բաղուկները, իսկ լճին գլխաւոր մասը կը կազմէ խաչին ստորին մասը: Լիւսէրն լճին արեւելեան ծայրը յանկարծ կը փոխէ իւր ուղղութիւնը դէպի հարաւ, և այսպէս կը կազմէ Ուրի լիճը որոյ ծայրին մօտ է Ալտորֆ քաղաքը, Ուրիլեմ Թէլի կարծեցեալ ծննդավայրը: Դարերէ հետէ գուլիցերիացի աղայոց կ'ուսուցուէր թէ Ուրիլեմ Թէլի կէսէրի, աւստրիացի կառավարչին, հրամանին հնազանդելով՝ նետով զարկաւ իւր որդւոյն գլխոյն վրայ դրուած խնձորը, յետոյ սպաննեց կառավարիչը, և մեծ յաջողութեամբ պատերազմի առաջնորդեց իւր հայրենակիցները, և վերահաստատեց իւր երկրին անկախութիւնը: Սակայն լաւ ընհուծութիւն մը ապացուցած է թէ Թէլի անուամբ այդպիսի անձնաւորութիւն մը ապրած չէ, և գուլիցերական կառավարութիւնն այս տարի հրամայեց որ այդ աղգային գիւցաղին պատմութիւնը վերցուի դպրոցաց մէջ ուսուցուած պատմութիւններէն:

Լիւսէրն լճին հիւսիսային կողմը կը բարձրանայ Բիկի լեռը, որոյ գագաթն ելնող երկաթուղոյն պատկերը վերջերս գրինք Տալայ Աւետիքի մէջ: Երբ հասանք ի Լիւսէրն, առաջին օրն ելանք Բիկի լեռան գագաթը: Յոյժ գուարճալի էր այն ճամբորդութիւնը զոր շողեւաւով ըրինք քաղաքէն մինչև Վիցնաու գիւղը: Այս գիւղէն կը սկսի լեռան երկաթուղին, և մենք շողեկառով լեռն ի վեր ելնելու գեղեցիկ փորձառութիւնն ունեցանք: Վայրաշարժ մեքենայն ունէր ատամնաւոր անիւ մը որ երկաթուղւոյն մէջտեղ գտնուող երկաթեայ ատամնաւոր ձողերու վրայէն անցնելով չէր թողուր որ կառավարման վար սահի: Հետաւոր ձիւնապատ լեռանց երեւոյթը վսեմ էր, և մենք համրեցինք 12 լճակներ մեր առջև պարզուած տեսարանին մէջ: Նմանօրինակ երկաթուղի մ'եւս կ'ենէ Փիլաթուս լեռան գագաթը որ աւելի բարձր է, բայց մենք չեկանք այդ լեռան վրայ:

Ինչպէս Բողոքականք զօրաւոր են ի Յուրիս, նոյնպէս Կաթոլիկք զօրաւոր են Լիւսէրն նահանգին և քաղաքին մէջ: Մայր եկեղեցւոյն մէջ ունկնդիր եղանք ձայնական և գործիական գեղեցիկ նուագաժողովեան մը: Երգեհոնը որ նշանաւոր է իւր ձայնին քաղցրութեան և զօրութեան համար, և զոր կը հնչեցունէր վարպետ և բաժնիչ մը, հիացում պատճառեց մեզ: Գետոյն վրայ ձգուած են չորս կամուրջներ, որոց մին հին և յարկեալ կամուրջ մ'է: Այս կամուրջը զարդարուած է 154 պատկերներով որք գուլիցերական պատմութեան, և քաղաքին պաշտպան երկու օրոց կենաց դէպքերը կը ներկայացունեն: Քաղաքին շուրջն եղող հաստատուն պարիսպները և պահապանի աշտարակները, որք 500 տարի առաջ շինուած են, տակաւին կանգուն կը կենան: Այս պարսպաց, և լճին եւ գերքը գտնուող գեղեցիկ պանդոկաց հակապատկերը լաւ կը ցուցնէ անցելոյն և ներկային տարբերութիւնը: Տալայ Աւետիքի մէջ գրած ենք Լիւսէրնի մէջ կանգնուած աւիւծի շքեղ արձանի մը պատկեր:

ընդ: Այս արձանը շինուեցաւ 70 տարի առաջ ի յիշատակ այն զուգեցեացի պահապանաց, որք 1792ին Գաղիոյ թագաւորին պալատը պաշտպանած ժամանակ մեռան: Երբ 7 տարի առաջ այս արձանը տեսանք, սքանչացմամբ լեցուեցանք. բայց այս անգամ այդ արձանին պարզ վսեմութիւնն աւելի զօրաւոր տպաւորութիւն մը գործեց մեր վրայ: Այս յիշատակարանին մօտ է «սառնակոյտի պարտէզ»ը որ ըստ մեզ Լիւսէրնի ամենէն հետաքրքրական վայրն է: Երբ 1872ին պէտք եղաւ այս տեղը փոխել, այս «պարտէզ»ը դառնուեցաւ հողին մակերեսէն զոտով մը ոտնաշափ վար, եւ այնուհետեւ երեք տարի պեղումը շարունակուեցաւ: Այս «պարտէզ»ը կը պարուանակէ ժայռին մէջ խել մը ծակեր որք «սառնակոյտի աղօրիք» կը կոչուին, եւ որք բացուած են հալած սառին ճնշմամբ մղուած քարերու թաւալական շարժմամբ: Այս «աղօրիք»ներուն կամ «թաղար»ներուն մեծագոյնն ունի 26 ոտնաշափ տրամագիծ եւ 31 ոտնաշափ խորութիւն: Փորուած ժայռին ներքին կողմը կը տեսնուին պտուտակաձեւ ակօսներ զորս թաւալող քարերը շինած են, եւ «աղօրիք»ներուն ումանց յատակը տեսանք այն քարերը որոց միջոցաւ այս «թաղար»ները փորուած էին: Այս վայրը խիստ հետաքրքրական է, վասն զի այս ամէնը բնութիւնը շինած է մարդու ստեղծմանէն առաջ, երկրագնացոյ հին պատմութեան ժամանակ, երբ ամբողջ Եւրոպա ծածկուած էր սառի անագին զանգուածներով: Կենդանեաց այն ցեղերը, որք այդ ժամանակ կ'ապրէին սառի անապատին մէջ գտնուող ուլասիներու մէջ, երկար ժամանակէ հետէ անհետացած են:

ԶԱՐԲԱՆԱԼԻ ԼՈՒՐԵՐ ՓԱՅԼԱԾՈՒ ՄՈՒԼՈՐԱԿԻՆ ՎՐԱՅ (ՆԷ- Երբ Սէն)

Իտալացի աստեղագէտը Զիափարէլլի, որ մօտ տարիներու մէջ համբաւաւոր եղաւ Հրատ մոլորակին վրայ իւր գիւտերով, վերջերս հիացուցած է իւր գիտնական պաշտօնակիցները, հրատարակելով հաւասարապէս նշանաւոր գիւտեր փայլածու մոլորակին վրայ: Ընթերցողը կը յիշէ թէ փայլածուն արեգակին ամենէն մօտ գտնուող մոլորակն է, այնպէս որ արեգական մօտ գտնուելուն պատճառաւ երբեք չկրնար տեսնուիլ բայց եթէ երբ ցածր, հորիզոնին մօտ, կը գտնուի երեկոյին կամ առաւօտուն: Ուստի բազմապէս սակաւ անձինք երբեք կը տեսնեն զայն: Այսու ամենայնիւ այն է յոյժ փայլուն երբ աղէկ գիտուելու գրից մէջ կը գտնուի, եւ այնպէս պայծառ կը փայլի որ Յոյնք կը կոչէին զայն «Շող-շողուն»: Փայլածուն քան զերկիր շատ փոքր է, վասն զի միայն 3,000 մղոն է անոր տրամագիծը, բայց կը բաղկանայ շատ մը աւելի ծանր նիւթերէ, եւ ըստ այժմու հետազոտութեանց, գրեթէ նոյն մեծութեամբ սնդիկէ գունտի մը ծանրութիւնն ունի: Իրօք, չէ անհաւանական որ այս մոլորակը եթէ ոչ գլխաւորապէս, գէթ մեծաւ մասամբ բաղկացած լինի մետաղային նիւթէ:

Զիափարէլլի եօթն տարի փայլածուն ուսումնասիրելէ ետքը, կ'ըսէ սա զարմանալի խօսքը թէ փայլածուն փոխանակ քանակաւ չորս ժամն անգամ մը թաւալելու իւր առանցքին վրայ, միայն մէկ անգամ կը դառնայ արեգական բոլորովը իւր տարեկան շրջ-

ջանին մէջ: Ուրիշ խօսքով, միշտ մի եւ նոյն երեսը կը ցուցնէ արեգական, ճիշդ ինչպէս կ'ընէ լուսինը երկրիս:

Բայց Զիափարէլլի խօսից մէջ խակապէս հիացուցիչ բան չկայ. այսու ամենայնիւ իրողութիւնն է յոյժ չհակառակ, եւ աւելի եւս կ'ըլլայ չհակառակ, երբ կը մտածուի աւնոր վրայ սա խնդրոյն հետ թէ արդեօք փայլածուն բնակելի է: Առ հասարակ կարի անհաւանական համարուած է փայլածուն բնակելի գոնա մը լինելը. բայց ցորչալի կան ապացոյցք թէ այն ունի իւր մակերեսին վրայ օդ եւ ջուր, անկարելի է ժխտել թէ անոր վրայ կը գտնուին կենսաւոր արարածք: Դիցուք թէ երեւակայնք զմեզ փայլածուն բնակչաց միոյն տեղը: Եթէ բնակէինք այդ գնացին այն կողմը ուր արեգակ կը ծագէ, կ'ունենայինք մշտնջենաւոր ցերեկ, եւ հարկաւ, եթէ միւս կողմը բնակէինք, կը գտնուէինք մշտնջենաւոր գիշերուն մէջ, վասն զի արեգակը երբեք չկրնար ծագիլ այդ կողմը: Բայց փայլածուն պարունակին (գծած ճամբուն) մեծ արտակերպութեան պատճառաւ, մոլորակը կ'ենթարկի մեծ կշռութեան՝ ըստ երկայնութեան, մինչ կ'ընթանայ արեգակին շուրջը, եւ ասոր արդեւնքն է սա որ իբր թէ կ'օրուի 24 աստիճան ետ եւ յառաջ իւր առանցքին վրայ գրեթէ միջակային գծի մը երկու կողմը, եւ այսպէս արեգական բոլորովը իւր կատարած մէկ շրջանի միջոցին կ'ընէ ամբողջ ճօճում մը: Հետեւապէս մոլորակին արեգական կողմը գտնուող արեւելեան եւ արեւմտեան եզերաց վրայ կան տեղեր որ փոփոխակի կը բերուին արեգական ճառագայթից մէջ եւ դարձեալ կ'ընկղմին խաւարի մէջ: Բնակիչք այս լուսնաձեւ տեղեաց որոց իւրաքանչիւրը 24 աստիճան լայնութիւն կը ստանայ հասարակածին վրայ եւ ոչնչի կը յանգի բեւեռաց վրայ, նոքա միայն են փայլածուն բնակիչք որ կարող են վայելել տունջեան եւ գիշերոյ փոփոխութիւնները: Լուսնաձեւ յիշեալ մասանց ներքին եզերաց վրայ բնակողք, կը տեսնեն որ արեւը կ'ըլլէ կը բարձրանայ հորիզոնէն մինչեւ 24 աստիճան վեր, եւ յետոյ դարձեալ կ'իջնէ կը խոնարհի մինչեւ վեց շաբաթ. իսկ անոնք որ արտաքին եզերաց վրայ կը բնակին, արեգական միայն կարճատեւ մէկ ցօղքը կը տեսնեն որ հազիւ կ'երեւի բլրոց գագաթներէն վեր ամէն տարի կամ 88 օրն անգամ մը, վասն զի մոլորակը այսչափ ժամանակէն կը կատարէ իւր շրջանն արեգական բոլորովը:

Մոլորակին արեգական լոյս տեսնող կողման կեդրոնը բնակող մը արեգակը կ'ունենայ ուղղակի իւր գլխուն վրայ տարին երկու անգամ, եւ կ'երեւի անոր թէ արեգակը այդ դիրքէն 24 աստիճան կը շարժի կամ կը ճօճի երկու կողմէ եւս զենիթին վրայ, նախ դէպ ի մէկ կողմը՝ եւ յետոյ դէպ ի միւս կողմը:

Փայլածուն բնակիչք, եթէ երբեք ունի բնակիչ, բայց ի այս հետաքրքրաշարժ ճօճումներէն, ունին բան մը որով մասնաւոր չհակառակութիւն մը կ'ունենայ արեգակը անոնց: Արդէն ակնարկեցինք այս մոլորակին պարունակին մեծ արտակերպութեան: Այս բանն իրօք բաւական է պատճառ լինել որ փայլածուն արեգակէն հեռաւորութիւնը զանազանի իբր 14,000,000 մղոն նորա արեգական բոլորովը կատարած շրջանին մէջ, իւր մեծագոյն հեռաւորութիւնը լինելով իբր 43,000,000 մղոն,

եւ փոքրագոյն հեռաւորութիւնը՝ իբր 29,000,000 մղոն: Արեգակէն ընդունուած ջերմութեան չափուն մէջ եղած փոփոխութիւնը կարի վճռական ներգործութիւն ունի փայլածուն վրայ կենսաւորներ գտնուելու խնդրոյն մէջ: Երբ փայլածուն արեւամերձ է, արեգակը այդ մոլորակին մակերեսին վրայ աւելի քան կրկնապատիկ լոյս եւ ջերմութիւն կ'արձակէ քան որչափ երբ հեռակէտութեան մէջ է: Երկրիս հետ բաղդատութեան դնելով, կը գտնենք որ փայլածուն արեգակ տեսնող կողման ընդունած արեգական լոյսը եւ ջերմութիւնը կը զանազանի երկրիս ընդունածին քառապատիկէն մինչեւ իննապատիկը: Այսպիսի փոփոխութիւնք ստուգիւ մահաբեր կ'ըլլային երկրագնացոյ վրայ գտնուող բարձրագոյն կենսաւորաց, բայց ժայռութիւն է ձեռք զարնել սահման դնելու Արարչին կարողութեան՝ ի մասին յարմարեցունելու իւր արարածները նոցա շուրջ գտնուող եւ զանազանեալ պարագայից: Մինչեւ իսկ երկրաւոր կենաց բաղդատապէս անձուկ սահմանը կ'ընծայեն մեզ այսպիսի բազում հիանալի օրինակներ յորս պարագայք յարմարեցուած են իրաց:

Եթէ չենք կրնար ընդունիլ իբրեւ յարմար բնակեալ իմացական էակաց ո՛չ փայլածուն արեգակ տեսնող կիսագունտը որ կ'ենթարկի արեգական տոչորիչ ջերմութեան եւ նշաւակ է ջերմութեան աստիճանի այնպիսի բուռն փոփոխութեանց, եւ ո՛չ անոր լոյսէ զուրկ կիսագունտը որ ընկղմեալ է մշտնջենաւոր խաւարի մէջ եւ սառուցեալ՝ աւելի սառտիկ ցրտով քան երկրիս արջային բեւեռը, թերեւս աւելի յաջողութիւն կ'ունենանք գտնաւոր այն լուսնաձեւ մասանց զորս նկարագրեցինք, ի մասին գտնելու տեղ մը այս օտարոտի մոլորակին մէջ ուր կարենան բնակիլ ո՛չ բոլորովին մեղ աննման արարածք: Այդ կողմանց մէջ, ինչպէս տեսանք, լոյս եւ խաւար փոփոխակի կը յաջորդեն իրարու: Նաեւ անոնց մէջ արեգակը չկրնար ճառագայթ արձակել այնպիսի սաստկութեամբ, վասն զի նորա շառաւիղը երբ կ'իջնան հոն, կը կորսնցունեն իրենց յոռեգոյն աղդեցութիւնը սա պատճառաւ որ նոքա մեծ խտւորմամբ կ'իջնան մակերեսին վրայ: Արդեւքը մի եւ նոյն է երկրիս վրայ պատահածին հետ, որ կ'ըլլայ արեգական շառաւիղներուն հակման տարբերութենէն ձմեռուն եւ ամառուն մէջ:

Ինչպէս օտարոտի եւ զարմանալի է գոնաւոր որ այսպէս կը ներկայանայ երեւակալութեան, մէկ կողմը ջերմութեան անապատով եւ միւս կողմը ցրտոյ ամացութեամբ, բայց այս սարսափելի տարածութեանց մէջ տեղ ունենալով նեղ մասեր յորս կարելի է ապրիլ: Ստուգիւ տիեզերաց սքանչելիք կը սկսին պարզուիլ մեր աչաց:

ԻՏԱԼԻՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ

Այժմ քանի որ Պիլմարք իշխան քաշուած է հրապարակային կեանքէ, թերեւս ցամաքային Եւրոպայի նշանաւորագոյն գիւտահագէտն է Սինեոր Ֆրանչէսքոյ Քրիստի, Իտալիոյ նախարարապետը: Սինեոր Քրիստի, առաւել քան եօթնասուն տարեկան լինելով, կրնայ համարուիլ մին այն «մեծանուն ծերունեաց» որք վերջին տարիներու մէջ մեծ դեր խաղացած են եւրոպական քաղաքականութեան մէջ: Սակայն Քրիստի տակաւին գրեթէ ամբողջովին կը

պահէ իւր երիտասարդութեան մտաւորական կորովը եւ ֆիզիքական ուժը: Քրիստոսի կենաց ընթացքը յոյժ տարօրինակ եղած է: Աւստրիոյ նախկին նախարարապետ Անտրաշի կոմսին նման, Քրիստոսի եւս երբեմն փախստական էր արդարութեան երեսէն, եւ նա որ ժամանակ մը ապստամբ էր կառավարութեան դէմ, յետոյ եղաւ նորա բարձրագոյն պաշտօնեայն եւ առաջնորդը: Ժամանակիս խաղաղի նշանաւոր գիւնանագիտաց շատերը այդ պատմական թերակըզղւոյն հարաւակողման բնակիչներէն ելած են: Նոյնպէս Քրիստոսի ծնաւ եւ սնաւ Սիկիլիոյ չքնաղ կղզւոյն մէջ: Լաւ դաստիարակուած էր եւ կը պատրաստուէր փաստաբան լինելու, բայց կրքոտ բնաւորութիւն մը ունենալուն համար թողուց իւր օրէնսգիտական ուսումները եւ մասնակցեցաւ արիւստ կարիւրալտի յարուցած ապստամբութեան: Այս պատճառաւ իւր երիտասարդութեան ժամանակ Քրիստոսի ստիպուեցաւ թողուլ իւր հայրենիքը եւ փախչիլ ի Գաղիա: Բայց Նափոլէոն Գ. կայսրը թոյլ չէր տար որ օտար երկրաց ապստամբը ապաստանին դաղիական հողի վրայ, վասն որոյ Քրիստոսի գնաց յԱնգղիա, ուր առ ժամանակ մի մնաց ուրիշ խաղաղի հայրենասէր փախըստականաց հետ: Այնուհետեւ դարձեալ Սիկիլիոյ մէջ կը գտնենք Քրիստոսի որ յայնժամ տեղակալի պաշտօն կը վարէր Կարիպալտի քաջասիրտ «հաղարաց» հռչակաւոր արշաւանքին մէջ, եւ այս պաշտօնով մասնակից եղաւ պոլաքոնեան անգղթ եւ ատեցեալ իշխանութեան «Երկու Սիկիլիաները ազատելու գործին»: Երբ Իտալիա միացեալ եւ ազատ երկիր մը եղաւ Վիքթոր Էմմանուէլի մեղմ իշխանութեան ներքեւ, յայնժամ Քրիստոսի, համոզմամբ հանրապետական լինելով հանդերձ, դադրեցաւ գաւեր եւ մեքենայութիւններ գործելէ, եւ եղաւ նոր կառավարութեան օգտակար կուսակիցներէն մին: Իւր փայլուն տաղանդները, եւ ունեւորն պերճախօսութիւնը, աներկբայելի անկեղծութիւնը եւ մարդոց վրայ ունեցած իւր անձնական ազդեցութիւնը շուտով պետութեան կարեւորագոյն պաշտօններուն հասցուցին զինքը: Քրիստոսի առաջին կարեւոր պաշտօնն եղաւ Երեսօրհանաց Ժողովոյ նախագահութիւնը, բայց քիչ յետոյ Սիկիլիոյ Տէփրէթիսի նախարարութեան մէջ ներքին գործոց նախարար եղաւ: Ասկէ ետեք տարի առաջ Քրիստոսի դարձեալ կարգուեցաւ Ներքին գործոց նախարար, եւ քիչ յետոյ եղաւ նախարարապետ Իտալիոյ: Այս վերջին պաշտօնը ստանձնելէն ի վեր Մ. Քրիստոսի մեծ հռչակ հանեց իւր աներկիւղ եւ հզօր աշխարհավարութեամբ: Իտալիոյ Ազատականաց բացարձակ պետն ըլլալով, Քրիստոսի իւր աշխարհավարութեամբ Իտալիոյ ամէն մասին մէջ Եկեղեցին հպատակեցուցած է Պետութեան, Իտալիոյ գահակցութիւնն ընդ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ, իւր երկրին հին թշնամւոյն, ի գրեթէ հասած է, եւ խաղաղան իշխանութիւնը հաստատած է Մասովայի եւ Հապէշաստանի վրայ: Մ. Քրիստոսի մեծապէս զօրացուցած է իտալեան բանակը, որ թէեւ Ժողովրդեան վրայ ծանր բեռ մ'է, եւ սակայն նորա միջոցաւ Իտալիա կարող կը լինի պահել իւր զինքն իրեն Եւրոպայի մեծ տէրութեանց մին: Զօրացուցած է նաեւ իտալեան նաւատորմը որ այսօր զօրութեան մասին աշխարհի մէջ երրորդն է: Քրիստոսի այս մեծ գործերը կատարելով ցոյց տուած է թէ ունի մը-

տաց եւ սրտի նշանաւոր կարողութիւններ: Իբր ատենախօս կրակոտ եւ եռանդուն լինելով հանդերձ, իբր դիւանագէտ լիովին տէր է իւր անձին եւ կատարեալ վստահութիւն ունի թէ իւր հանրային ընդարձակ ծրագրոց գործադրութեան մէջ յաջողութիւն պիտի գտնէ: Քրիստոսի, ինքզինքը իւր բնիկ կղզւոյն հրաբուխին հետ բաղդատելով, ճշգրտեալմբ ըսած է, «Ետնայի նման ունիմ թէ՛ ցրտութիւն եւ թէ՛ ջերմութիւն, անգործութիւն եւ փոթորիկ: Միտքս կը բոցավառի, բայց ես անձիս սորվեցուցած եմ ինքզինքը կառավարել, եւ կամաց զօրութիւնը կը նուաճէ սրտիս հուրը:»

ԻՆՉՊԵՍ ՊԵՏՔ Ե ԳՈՐԾԱԾԵԼ ԺԱՄԱՅՈՅՑՆԸ

Հետագայը կրնան համարուել հիմնական առածք ժամացոյց գործածելու մասին:

1. Մի թողուր որ ժամացոյցիդ զսպանակը բոլորովին թուլնայ, այլ լարէ զայն կանոնաւորապէս իւրաքանչիւր աւուր այս ինչ ժամուն:

2. Ժամացոյցդ չիտկէ եւ բաղդատէ վրստահի ժամացոյցի մը հետ:

3. Երբ կը լարես ժամացոյցդ, անշարժ պահէ զայն:

4. Ժամացոյցդ երբեք մի ցնցեր սաստիկ:

5. Երբեք մի դաչիր անոր անիւներուն ետն:

6. Ժամացոյցդ երբեք մի տանիր ելեկտրական մեքենայի մօտ:

7. Մի թողուր որ ժամացոյցդ չսրբուած մնայ երկու տարիէ աւելի:

8. Ժամացոյցդ երբեք մի՛ յանձնիր համբալ կամ անհանձար արհեստաւորի:

Եթէ ժամացոյցդ կը կենայ

1. Նայէ, պատճառը չլարելդ է. եթէ այդ է, լարէ եւ չիտկէ:

2. Եթէ կենալուն պատճառը չլարելդ է, նայէ, մի գուցէ պաքները չարժեքէ արգելուած ըլլան բանէ մը բռնուելով: Եթէ բռնուած են բանէ մը, կրնաս զգուշութեամբ ազատել զանոնք:

3. Եթէ կենալուն պատճառը չէ ասոնցմէ եւ ոչ մին, ժամագործին յանձնէ ժամացոյցդ:

Եթէ ժամացոյցդ կը կենայ

1. Եթէ ինչայ անուշ ջրոյ մէջ, բաց կախարչները, յերեւան հանէ մեքենաները, եւ ժամացոյցդ զիր գաւաթ մը քարիւղի կամ մեքենայի իւղոյ մէջ: Ժամանակ կորուսելու չէ այսպէս ընելու ատեն: Յետոյ ըստ կարի շուտով տար յանձնէ ժամագործի մը:

2. Եթէ ինչայ աղջուրի մէջ, դիր զայն տաք զուտ ջրոյ մէջ կախարչները բաց լինելով: Իբր տասն վայրկեան յետոյ վերցուր ջրէն, եւ դիր զայն քարիւղի կամ մեքենայի իւղոյ մէջ, եւ յետոյ տար ժամագործին: Աղջուրը արագ կը ներգործէ պողպատին վրայ, այնպէս որ ժամանակ չանցնիր: Այս կէտերէն ոմանց վրայ աւելի ընդարձակ խօսինք:

Սակաւ անձինք ունին գաղափար թէ ո՞րչափ տարբեր է արգիւնքը երբ ժամացոյցը կանոնաւոր կերպով կը լարուի: Կան ժամագործք որ մեծ կարեւորութիւն կուտան ժամացոյցին առաւօտուն լարուելուն, եւ հայեցողականապէս այս է լաւագոյն վասն զի ժամացոյցը պէտք ունի աւելի պիւր զսպանակի ցերեկուան սարսամանց դէմ դնելու համար: Այսու ամենայնիւ, ժամացոյցը թէ՛ առաւօտուն լարուի, թէ՛ երեկոյն, կանոնաւորութիւնը աղէկ արգիւնքներ յառաջ կը բերէ: Եթէ ժամացոյցին լարուելը յապաղի,

մեծ զսպանակին պիւրման աստիճանը կը փոխուի, եւ կանոնաւորութիւնը կը խանգարի: Ուրեմն զանց մի՛ ընէր կանոնաւոր կերպով լարել զայն:

Եթէ շարունակ չիտկուի ժամացոյցը, կ'աւրի: Մի՛ խորհիր թէ ժամացոյցդ միշտ սխալ է, եւ թէ ամէն ժամագործի ժամացոյց չիտակ կ'երթայ: Քիչ առաջ տեսայ մարդ մը որ վաճառատան մը առջեւ կանգնած զգուշութեամբ կը չիտկէր իւր ժամացոյցը, նայելով պատի ժամացոյցի մը որ աւելի քան երկու ժամ առաջ կեցած էր: Ժամացոյցդ չիտկէ վստահելի ժամացոյցի մը վրայ, եւ բաղդատէ զայն անոր եւ միայն անոր հետ: Այս կերպով կը գիտնաս թէ ժամացոյցդ իրօք յառաջ կ'երթայ թէ ետ կը մնայ, եւ շարաթը ո՞րքան: Ժամագործն յայնժամ կրնայ ըստ այնմ կանոնաւորել զայն:

Ժամացոյցը երբեք պէտք չէ սաստիկ ցնցուի: Զսպանակին զօրութիւնը մղում կուտայ հաւասարակշիռ գործելուն որ կը գրտնուի ժամացոյցին մէջ, զարնուելով փոքրիկ քարի մը որ կը կոչուի թաւալող գոհար: Ժամացոյցին վար իյնալով կամ ցնցուելով վտանգ կայ որ կոտորի այս փափուկ ձողը եւ ժամացոյցը կ'ըլլայ անպիտան մինչեւ որ քարը վերստին տեղը դրուի: Եւ այս կ'ըլլայ ծախքով: Եթէ կ'ուղես բանեցունել ժամացոյցդ, քառորդ շրջանակի չափ զայն դարձունելով կամ մեղմով շարժելով կը յաջողիս այնչափ որչափ աւելի սաստիկ կերպով դարձունելով կամ ցնցելով, եւ ժամացոյցը պիտի չլնասուի: Ժամացոյցին կազմածն այնպէս փափուկ է որ ասանէն ինքն տուրած յառաջ կուգայ խառնելով զայն: Գնդառեղով կամ զմեղիւնով ժամացոյց խառնելէ զգուշացիր:

Խորհէ թէ ինչ կ'ըլլայ կառք մը կամ կարի մեքենայ մը եթէ տարի մը զանց ընեն իւղի անոր անիւները: Տարւոյն վախճանին ի՞նչ կ'արժեն անոնք: Ծոցիդ ժամացոյցը, կրնայ անդադար գործել թիւք թիւք, իւր իւղուելէն իբր մինչեւ երկու տարի ետքը: Այդ ժամանակին մէջ կը սպառի իւր բոլոր իւղը, աղէկ չերթար, եւ կ'աւրի եւ թէ սպառած իւղին տեղը նորէն իւղ չդրուի: Տնտեսագիտութիւն չէ թողուր որ ժամացոյցը բանի երկար ժամանակ, աւելի քան երկու տարի, առանց սրբելու եւ իւղելու: Պէտք է որ նոր իւղը քսուի հին իւղին վրայէն: Վերստին իւղելէ առաջ ժամացոյցը պէտք է սրբել:

Համբալ կամ անհանձար ժամագործք պատասխանատու են շատ ժամացոյցներու աւերման: Քանի մը ամիս առաջ տեսայ ընտիր ժամացոյց մը որ այդպիսի անձանց միոյն ձեռքէն անցած էր: Այնպէս չարաչար խանգարուած էր այն, որ հարկ եղաւ վերստին տանիլ գործարանը եւ ի նորոյ մասեր չինել տալ քսանեւէինդ տողար ծախք ընելով: Բոլոր ասոնք տեղի պիտի չունենային եթէ ժամացոյցին տէրը ի սկզբն կամէր ճարտար արուեստաւորի մը յանձնել զայն եւ անոր վճարել ինչ որ արժան էր: Տնտեսագիտութիւն չէ յիշուի տողարի խնայութիւն ընել զմեղով համբալ կամ անհանձար արհեստաւորի:

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

ԽՐԻՍՏԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ ՏՈՒՆՆ

(Ծառ. «Աւետարան» 41 Բէ-է և 42-ը)

Նոյն թուականին, 1837ին, Խրիմեան Սրբազան իւր երիտասարդական գործունէ-

ութեան թափով կը հաստատէ միաբանական ուխտին հետ թանգարան մը, տպարան մը եւ ժառանգաւորաց վարժարան մը, երեք կարեւոր տարերք ազգային դաստիարակութեան վերածնութեան: Վարազայ թանգարանն այժմ ունի հինգ հարկեր ընտիր հայերէն գրքեր, եւ քսան մագաղաթներ յորոց միոյն մէջ գրուած է Մեծն Աղեքսանդրի առաստիւթաւ լայն բայց խիստ հետաքրքրական պատմութիւն: Վարազայ մամուլն արտադրած է ոչ սակաւ օգտաշատ գրքեր: Ի վարագ տպուած է երեւմն բաւական ընդարձակ շրջաբերութիւն ունեցող Արշակ Վասակաւ անուն պատմական հանգէսը, որոյ խմբագիրն հղած է վեց տարի նոյն ինքն Հայրիկ, իրեն աշխատակից ունեւ նախ վարազայ միաբաններէն եւ զպրոցի սաներէն շատեր: Հանդիսին թէ՛ խմբագրականը եւ թէ՛ թղթակցութիւնը կը կրեն կրօնական զգացմանց եւ ողջամիտ գաղափարներու գրոյմ: Արշակ Վասակաւ իւր ընթերցողներ թեւերուն վրայ առնելով կը տանի գաղափարաց այնպիսի աշխարհ մը, ուր կրօնի եւ ազգի սէր հաշտ եւ համերաշխ են, ուր ոչ ի սէր ազգին կեցի իրենց ինքն կայ եւ ոչ ալ ի սէր կրօնի կեցի ազգաւորներէն: Ի վարագ տպուած են նաեւ այլ եւ այլ գաղափարական դասագրքեր, կրօնական եւ բանասիրական աշխատասիրութիւնը: Հայ ազգին խորին շնորհակալեաց վրայ Հայրիկին բացարձակ իրաւունք տուող նշանաւորագոյն գործերէն մին է նորա ի վարագ հիմնած ժառանգաւորաց վարժարանը: Հոս ընթացաւարտ եղող աշակերտներէն ոմանք եկեղեցական կոչումն ընդունելով անցած են ի շարս միաբանական ուխտին, այլք քահանայ ձեռնադրուած են քաղաքաց կամ գիւղօրէից մէջ, եւ մեծագոյն մասն ուսուցչական պաշտօն վարած են: Կան ընթացաւարտներ եւս որք վաճառականութեամբ կամ այլ գործով կը զբաղին, զոր օրինակ, Կարապետ աղա Նաթանեան, որ քաղաքիս մէջ իբրեւ երեւելի վաճառական եւ ճարտարամիտ անձ մեծ համբաւ կը վայելէ: Նշանաւորներ միայն յիշելով ուսուցիչաւարտ աշակերտներէն մին է այսօր եպիսկոպոս, տառներէն են վարդապետ, տառնեօթը՝ քահանայ, երեսուցիները՝ ուսուցիչ եւ տառներէն՝ այլ եւ այլ գործով զբաղող անձինք: Վարազայ ժառանգաւորաց վարժարանի արժանիքը լաւագոյնս գնահատել կարենալու համար, հարկ է ծանօթանալ նորա սաներէն շատերու հետ, եւ գիտնալ թէ նոքա հայ ազգին ինչ ծառայութիւններ մատուցած են: Աւելի քան անձուկ էջեր չեն ներեր մեզ տալ հոս լիովն տեղեկութիւն անոնցմէ իւրաքանչիւրին վրայ: Ուստի ոմանց վրայ միայն համառօտ տեղեկութիւններ տալով անցնիմք:

1. Գարեգին եպիսկոպոս Սրուանձտեանց, վանեցի, որ շատ տեղեր ամենայն յաջողակութեամբ վարած առաջնորդական պաշտօնովն եւ հայ գրականութեան պատուաբեր հեղինակութիւններովը հանրածանօթ է:

2. Մեսրոպ վարդապետ Մոկացեան, վանեցի, վարազայ վանուց արդի տեսուչն եւ զպրոցին կրօնագիտութեան դասատուն: Սա գոհացուցիչ կերպիւ առաջնորդական պաշտօն վարած է աստ, ի Բաղէշ եւ ի Պաշգալէ: Եղծի մտք եւ անստղծանելի հաւատարմութեամբ ի բացակայութեան Հայրիկի տառնեւութ տարի փոխանորդաւար վարած է վարազայ վանահայրութեան պաշտօնը:

3. Արսէն վարդապետ Թոմասեան, վանեցի, ձեռնադրեալ ի Խրիմեան Հայրիկէ: Ունի տպեալ եւ անտիպ աշխատասիրութիւններ:

4. Սահակ վարդապետ Այվաթեան, պոլսեցի, այժմ առաջնորդ ի Պիլէնիք:

5. Խորէն Խրիմեան, Հայրիկի եղբորորդին: Սա վանքին մէջ հայկական կրթութիւն մը ստանալէ յետոյ, շնորհիւ Խրիմեան Սրբազանի զրկուեցաւ ի Զուլիգերիա, ուր դերմանական գրական դաստիարակութիւն մը առնէ յետոյ, 1874ին աստ վերադարձաւ եւ յաջորդ տարւոյն յունկարէն սկսեալ՝ վարազայ վարժարանի մէջ կը վարէ ուսուցչութեան պաշտօն: Աւելորդ է ըսել թէ յօրէ անտի նորա պաշտօնավարութեան, վարժարանին տրուած է աւելի բարեկարգար ուղղութիւն մը: Խորէն Խրիմեան ունի թարգմանութիւններ եւ հեղինակութիւններ, տպեալ ի վարագ:

6. Տիգրան Ամիրճանեան, վանեցի, որ հոս երկար տարիներ ուսուցչութեան պաշտօն վարած է: Սա իրաւամբ կոչուած է վանայ սոխակ: Երկարտեւած է ի վարագ եւ այլուր տպեալ տաղեր եւ հեղինակութիւններ: Բայց իւր գլուխ գործոցն է Ուսուցիչ Պանդուխտն թարգմանութիւնը, զոր չէ կարելի կարգաւ անթաց աչօք: Ունի նաեւ վանայ եւ շրջակայ դիւղերու կեանքէն առնուած անտիպ գեղեցիկ կատակերգութիւններ, որք կը յուսանք թէ օր մը լոյս պիտի տեսնեն յուրախութիւն հայ բանասիրաց:

Նշանակելի իրողութիւն մը, բայց ըստ իս ոչ անթափանցելի գաղափար մ'է որ վարազայ թէ՛ վանահայրը, թէ՛ միաբանը եւ թէ՛ աշակերտը մեծաւ մասամբ են Բասմաշ: Հայրիկ լրանաստեղծ է, Սրուանձտեանց՝ բանաստեղծ, Փիրղալեմեան՝ բանաստեղծ, Ամիրճանեան՝ բանաստեղծ: Մի առ մի թուել զանոնք գրեթէ պիտի ըլլայ տալ ցանկ մը միաբանից եւ ուսուցիչաւարաց վարազայ վանուց: Եթէ դիցաբանական դարուց մէջ ապրէինք, գոցէ պիտի փորձուէինք ինք մուսայից երկրորդ բնակարանը սեպել վարազայ լեռը: Հոգեբանական նոյն օրէնքներ, որովք հովիւր սրատես կը լինի, եւ կոյրին յիշողութիւնն ու շօշափելեաց զգայարան կը գործնան, կարծեմ կրնան բացատրել թէ էր վարազայինք բանաստեղծ կը լինին: Երբ մարդ մը իւր երիտասարդական կենաց տարիներ կ'անցունէ քաղաքի ժխորէն հեռու մենաստանի մը մէջ, որոյ հողն ու ջուրը, օդն ու երկինքը, լեան ու ձորը հրապուրիչ եւ ներշնչող են, նա որչափ ալ պաղարիւն լինի, պիտի ունենայ յուզուելու ժամեր, յորս պիտի թրթռան իւր հոգւոյն խորերը քնացող զգացմանց քնարին թեւեր, յորս պիտի բացուին սրտին ծալքեր, յորս պիտի ունենայ երեւակայութեան սլացք: Ուրեմն զարմանալի չէ որ վարագ ծնած է բազում հայ բանաստեղծներ:

Այսպէս Հայրիկ առանց Երանց օժանդակութեան, կրցեր է ստեղծել ի ծոց հայրենեաց Մխիթարեան վանուց մանրանկար մը, որոյ հետ գիւր սիրտ կապող կաշխատող սիրոյ շղթայներ մահ միայն կրնայ խորտակել: Երանին թէ ամէն հայ վանահայրեր այսպէս հոգւով եւ սրտով կապուած լինէին իրենց կառավարած վանուց հետ: Այսօր ո՛րչափ մխիթարական պիտի գտնէինք մեր ազգին մտաւոր եւ բարոյական վիճակ, եթէ մեր ամէն վանահայր Հայրիկներ, եւ վանքեր

վարազներ լինէին: Այսօր միայն վանայ կուսակալութեան մէջ աւելի քան յիսուն վանքեր կը գտնուին: Մեր բարեպաշտ նախնիք անտարակոյս դասունք հիմնած են ազնիւ եւ գովելի նպատակաւ: Բայց այս վանքեր կը ծառայեն այսօր նոյն նպատակին: Աւաղ, որ շատ քիչերու համար կրնանք հաստատական պատասխան տալ: Մենք ուրիշ անգամ սոյն էջերու մէջ վանայ ոչ ազգօգուտ եւ յոռի մատակարարութեան մատնուած վանքերէն ոմանց վրայ ըրած ենք զիտողութիւններ, որք դժբաղդաբար վերաւորած են նոյն վանուց վանահայր զգացումներ: Պատրաստ ենք Աւելի մէջ յետոյ կոչել մեր խօսքեր եթէ յիշեալ վանքեր նմանին վարազայ վանքեր օգտակար գործելու խնդիրը վերջերս բաւական ձեռնուեցաւ Աւելի մէջ: Արդիւնքը կը յուսանք թէ նպատակաւոր պիտի լինի: Շատ պարզ է թէ մինչեւ անգամ սակաւ եկամուտ ունեցող վանքեր կրնան գործնական կարեւորութիւն ստանալ Հայոցս համար: Վասն զի սակաւ դրամ լաւ գործածել գիտցող ձեռաց մէջ կրնայ ազգին համար քիչէն Աբրահամ Բարեպետ Երանցի մինչդեռ անհատական շահուց ծառայող, կամ բարեւոր տնտեսութեամբ չգործածուող մեծ եկամուտներ ոչինչ կրնան ընել յօգուտ ազգին: Վարազն է աղքատ վանք մը: Ունի 500 ոչխար, 100 խոռն դուար, 6,000-7,000 դահեկան տարեկան եկամուտ բերող 24 թեմական գիւղեր, քանի մը արտեր: Եւ արտատեղիներ: Սակայն վարագ ազգին համար շատ մը հարուստ վանքերէն անհամեմատ աւելի արժէք ունեցած է, գտնուելով երեսուցներեք տարի ընդ վանահայրութեամբ այնպիսի եկեղեցականի մը, զոր կառավարող միակ զգացումն ազգային պարտաճանաչութեան զգացումն եղած է: Մենք չենք յոռետես վանայ միւս վանքերու ապագային նկատմամբ: Կը յուսանք թէ մեր աչեր պիտի տեսնեն այն օր, յորում վարագ պիտի ունենայ մեծ ազդեցութիւն իւր քոյր միւս վանքերուն վրայ, այնպէս որ այս վերջինք բարի նախանձէ շարժեալ, պիտի հետեւին անոր օրինակին: Կը յուսանք թէ պիտի գայ ժամանակ որ նոյն իսկ վարագն եւս առաւել բարգաւաճելով իւր գործունէութեան ասպարէզը պիտի ընդարձակէ: Եւ ինչո՞ւ չէ, քանի որ Նորին Վեհափառութեան Սուրբան Ապտիւլ Համիտ կայսեր պէս յառաջդիմասէր եւ հայրախնամ վեհապետի մը աջը կը հոս վանանայ թրքաբնակ Հայոցս վրայ: Այո՛, պիտի տեսնենք օր մը ի վարագ հիմնեալ համալսարան մը: Մի՛ սեպեր զայս երազատեսի մը պատիր յոյսը: Քեզ ըսեմ թէ ինչպէս պիտի ըլլայ այս հաւանականապէս: Ի Միացեալ Նահանգս բարեսիրական եւ կրթական շատ մը հաստատութիւններ մեծ ծախարուստ Ամերիկացւոց բազմաց նուիրած ահաղին գումարներու, կամ տնոնց կտակած հրիտակներու շնորհիւ ի դոյ եկած են: Այսպիսի Ամերիկացւոց բարեսէր առատաձեռնութեան ոգին օր մը պիտի հանդէս բաղմաթիւ հայ դրամատեսաց վրայ, որոցմէ իւրաքանչիւրն եթէ ոչ Պարոն Հիւրի պէս քանի մը միլիոն, դէթ քանի մը հարիւր, կամ քանի մը հազար ոսկւոյ գումար պիտի յատկացունեն բարեսիրական նպատակաց համար, ինչպէս ըրին վերջերս Աղետաշուք Էստեան կղբարք: Երանին այն Հայուն որ հայկական այս երկրորդ ոսկեղէն դարուն մէջ պիտի ապրէ:

Երկիրն չհորհն մեզ տեսնել այս դարը սկսած մօտալուծ ապագայի մը մէջ, եւ հրճուիլ ի սիրտ եւ ի հոգի:

Վան

ՆՇԱՆ ԳԱՐԱՍԵՅԵՐԵԱՆ

ՀԱՅՈՒ ԱՒԵՏԱՐԱՆԵ ԵՒ ԻՒՐ ԼԵՋՈՒՆ

Հայ ժողովրդեան այն մասը, որ Ասորւոց երկրին սահմանակից էր, գիտէր Ասորւոց լեզուն, եւ անոնք, որ Յունաց երկրին սահմանակից էին, գիտէին յունարէն լեզուն. բայց Հայոց սահմանէն ներս գտնուած Հայք մի միայն հայերէն լեզուն գիտէին: Եթէ գրոց լեզուն այն ժամանակի Հայոց անհասկանալի լինէր, ինչպէս արդի հասարակութեան անհասկանալի է, ինչ տարբերութիւն պիտի կենար ասորի եւ յոյն լեզուաց, եւ գրաբարին մէջտեղ: Եւ ինչ պատճառ կար որ ժողովուրդը ստիպէ զսուրբ Սահակ որ մէկ անհասկանալի լեզուէն, ուրիշ՝ այսինքն գրաբարի անհասկանալի լեզուին վերածէ Սուրբ Գիրքը: Հայ ժողովուրդը գոհ չեղաւ որ իւր Աւետարան իւր չհասկցած լեզուով կարդացուի եկեղեցւոյ մէջ. տեսաւ որ անհնարին բան է այդ օտար լեզուներ բերել եւ մտնողներ իւր անական չըմանին մէջ եւ ընել իրեն անական լեզու, եւ իւր սովորական լեզուն տունէն դուրս արտաքսել իւրեւ այնպիսի լեզու մը որ Հայուն չէ: Հայն ինչպէս չէր ձանձար ուրիշ ժողովուրդ, որ իւր նախնիքներէն առաջ իւր երկրի հողը, լեռը եւ ձորը, դաշտը, դար ու բլուրը մըշակած լինէր, նոյնպէս չէր գիտեր թէ իւր խօսած լեզուէն առաջ իւր նախնիք ուրիշ լեզու գործածած են: Դարէ դար եւ սերունդէ սերունդ թէ՛ ազգային պատմութեամբ, թէ՛ աւանդութեամբ եւ թէ՛ խաղերով, երգերով եւ տաղերով այնպէս ուսած եւ լրսած ու տեղեկ եղած էր թէ այդ լեզուն է եղեր իւր հարց լեզուն: Հայն իւր խօսած լեզուով այնչափ չէր յօրինած է իւր երեւելիաց վերայ, այնչափ գովանք իւր սիրելիաց շիրիմներուն վերայ, եւ լալիան կանայք այնչափ ողբեր երգած էին թէ՛ հիններէն ուսանելով եւ թէ՛ իրենցմէ յօրինելով, որ հայ ժողովրդեան անհնարին էր մոռնալ եւ ձգել իւր լեզուն, եւ անոր տեղ օտար լեզու բերել եւ դնել տան մէջ: Հայն քրիստոնէութենէն առաջ ինչ տեսակ կրօնք որ ընդունեց, ինչպէս ջրհեղեղեան կրօնք, պարսկական կրօնք եւ յունական կրօնք, բուն իւր ազգէն քուրմեր հաստատեց, եւ իւր լեզուով կրօնական պաշտամունք կատարեց: Տիրքան բերաւ Հայոց մէջ Յունաց Արտեմիսն, բայց յունական քուրմեր չմտնող հայ ժողովրդեան մէջ, եւ կարող չեղաւ ջրհեղեղեան կրօնքը ջնջելու եւ Հայոց մէջէն հանելու: Հայոց Վարդապետն եւ Նաւասարդի ամիսն կարող չեղաւ փոխելու Մնաց Վարդապետ, եւ մնաց Նաւասարդ ամիսն, մինչեւ եկաւ քրիստոնէայ կրօնքն: Քրիստոնէայ Հարք եւս ջանացին խափանել զանոնք բայց յաջողութիւն չգտան: Վերջապէս սրբոց տօներ գրին այն օրերու մէջ, եւ Վարդապետն եւ Նաւասարդն մնացին եւ պիտի մնան: Մինչեւ անգամ դեռ Հայոց մէջ կը գտնուին հայ տոհմեր որոց նախնիք Նաւասարդ անունը կը կրէին: Հայն կ'ազդուի հոգեպէս յաւէտ իւր գործածած Աստուած անունէն քան թէ Յունաց Թէոս անունէն, կամ Ասորւոց Էլէօ անունէն: Երբ Հայուն կ'ըսես, «Աստուածդ որ կը սիրես» խնայէ ինձի,» Հայն կը զիջանի, կը խոնարհի եւ գրեթէ անձնատուր կը լի-

նի քեզ: Աստուած անունը Հայու կամաց եւ սրտին վերայ ունի այնչափ ազդեցութիւն եւ իշխանութիւն, զոր բռնապետ մը չունի իւր արծաթագին գերեոյն վերայ: Հայն իւր ի բազում ժամանակաց հետէ ծանօթ Աստուած անունը դրաւ այն կենդանի էակին վերայ զոր Յիսուս իւր Աւետարանով յայտնեց աշխարհի:

Գանի որ գրոց լեզուն Հայու անական լեզու էր, Աւետարանն եւս անական կրօնք էր: Եւ երբ ձախորդ պարագայներու պատճառաւ Հայն երեւեալ վիճակի ենթարկուեցաւ, յայնժամ իւր խօսած լեզուն փոխուեցաւ լատիններ կրեց. եւ այն ժամանակի Հայ եկեղեցականք չէին կարող ազգին լեզուն իւր նախնիքի գիրքին մէջ պահել: Անոնք հազիւ հազ Աւետարանն ընդօրինակեցին հին օրինակներէ եւ զայն պահեցին եկեղեցւոյ մէջ, ժողովուրդը միայն Յիսուս Քրիստոս եւ Սուրբ Աւետարան անուններ տալով, «Երկրւորութեամբ լուարուք, ասէ Աստուած», ըսելով, պատկառանք եւ երկրւորութեամբ ոտքի վերայ կ'ընէ, զրուիւր բանալով ունկնդիր կը լինի Աւետարանի խօսքերուն: Հին եկեղեցականք կարող չէին Սուրբ Գիրք առատացունել ժողովրդեան մէջ, քանզի մէկ ձեռագիր Աստուածաշունչ մը հազիւ երեք տարուան մէջ կը գրուէր: Երբ Հայ լեզուն վերցաւ ընտանեկան չըմանէ՝ առանձնացաւ գրքերու մէջ, եւ Աւետարանի հետ մէկտեղ մնաց եկեղեցւոյ մէջ, կրիստոնէ վիճակի մէջ մտաւ, եւ այսօր արդարեւ մեռած է: Ինչպէս Մատթիւսը մեռաւ, մեռաւ լեզու եղաւ: Վերջին դարերու եկեղեցականք մահացուցին գրաբար լեզուն: Եթէ ջանային զայն ազգին անական լեզու ընելու, ունէին պատեհութիւն, բայց չըրին: Գոնէ իրենք վանականները իւրարու հետ Աւետարանի լեզուով խօսէին, չուտով մուտք պիտի գտնէր հասարակութեան մէջ այն լեզուն: Հ. Արսէն Բագրատունին՝ Տիւղեանց տան մէջ ինձմէ Հայ դաւաններու բառերու հնչունները կը ճշդէր, եւ նոյն ատեն ինքն թուրքերէն կը խօսէր Հայ Հռոմէականաց հետ: Ես մեծապէս կը զարմանայի: Պատեհութիւնը դնաց եկեղեցականներէն որ գրաբար լեզուն ընեն ժողովրդական լեզու, եւ այսպէս մեռած պիտի մնայ այդ լեզուն: Ժամանակ մը եկեղեցականք գրաբար կը գրէին, բայց հիմա աշխարհականաց պէս աշխարհաբար կը գրեն: Հայ արեւոյք գրաբար լեզուով կը գրէին, բայց երբ գրաբար գիրքն ոսկի չէր բերեր, չուտով հետեւեցան Պոլսոյ լեզուին: Լեզուն մեռաւ, եւ ուստի հայ Աւետարանն մեռաւ լեզուով կը մնայ ձգուած եւ կեղեցւոյ մէկ անկեան մէջ: Հետզհետէ ձեռագիր Աւետարաններ կը պահսին, եւ անոնց տեղ տպուած Աւետարաններ կը յաջորդեն, բայց տպուածը ձեռագրին յարգը չունի: Որչափ որ ժողովուրդը ետ կը մնայ եկեղեցի երթալէն, այնչափ գրաբար լեզուն քիչ քիչ իբրեւ օտար լեզու կը դառնայ Հայ հասարակութեան: Միայն Կաթողիկոսի կոնգրակն գրաբար կը գրուի, այն եւս քիչ ժամանակէն աշխարհաբարի պիտի դառնայ: Լեզուն մեռաւ եւ Աւետարանն կենդանի կրնա՞ն մէկտեղ կենալ: Աւետարան պիտի կենդանացունէ զմեռեալ գրաբարն, եթէ գրաբարն պիտի հաւասարեցունէ իւր վիճակին զԱւետարանն: Ինչպէս պատիւ չբերեր սուրբ կրօնքին որ մեռաւ լեզուի մը մէջ սեղմեալ մնայ որպէս թէ ինքն եւս է մեռեալ, նոյնպէս աստուածասէր ժողովուրդի

մը պատիւ չբերեր որ իւր կրօնքն մեռեալ լեզուի մէջ թողու: Կամ ի սէր կրօնին լեզուն կենդանացունելու է, կամ մեռեալ լեզուն ազատելու, եւ կենդանի լեզուի մը վերածելու է: Եթէ Աւետարան ազատի գրաբար լեզուէն, հապա շարականներ, երգեր, մաղթանքներ եւ ոտանաւոր երգեր ինչ պիտի ըլլան:

Որպէս զի այդ լեզուն իւր առջի գիրքն ունենայ, եւ դարձեալ լինի Հայուն տնական եւ ժողովրդական լեզուն, ժողովուրդը պարտի կերպ մը եւ հնարք մը գտնել: Երիտասարդք եւ օրիորդք դանազան ընկերութիւններ թող կազմեն: Ընկերութիւն մը թող որոշէ որ իւր Հայոց հետ ունեցած բոլոր թղթակցութիւնները գրաբար գրէ: Ուրիշ խումբ մը որոշէ որ հայ մարդու հետ գրաբար խօսի, եւ ուրիշ մը իւր դպրոցի լեզուն գրաբար ընէ: Շատ շուտով պիտի բազմանան եւ ծաւալին ազգին մէջ այդ ընկերութեան անդամներ, եւ անգամ մը եթէ քանի մը գերդաստաններ տնական լեզու ընեն գրաբար լեզուն, ուրիշներ շուտով պիտի հետեւին այն օրինակին: Աւելի օգտակար է գրաբարը ընել հասարակութեան լեզու եւ Սուրբ Գիրք իւր առջի վիճակին մէջ թողուլ, քան թէ Սուրբ Գիրք քանի մը տեսակ աշխարհաբար լեզուներու դարձունել: Կը գտնուին ոմանք որ ինչպէս մեռեալ կը նկատեն գրաբար լեզուն, նոյնպէս մեռեալ կը նկատեն Աւետարանի կրօնքն եւս: Այդպիսիք փոյթ չունին թէ՛ լեզուի եւ թէ՛ կրօնի համար: Ասոնք կ'ուզեն որ ո'չ կրօնքն եւ ո'չ կրօնքի լեզուն եկեղեցիէն դուրս ելլեն եւ տարածուին ժողովրդեան մէջ, այլ կ'ուզեն որ լեզուն եւ Աւետարան փակեալ մնան իբրեւ բանտարկեալ եկեղեցւոյ մէջ:

Նիկոմիդիա

Ս. Գ.

ՋՈՂՈՂՈՒԹԻՒՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ (Տ. 6 օտք)

1. Յիսուս, որ ի սկզբանէ Ունէր փառս տիրական, Թողուց կամաւ, որ մեզ փրկէ, Առաւ մեր կերպարան:
2. Կերպարան, ոյր չէր փառք ու փայլ, Ոչինչ յաջս մարդկան: Մինչ ոչ հայիլ ուրուք ընդ այն, Թուեն անարդ խոտան:
3. Խոտան . . . պաշտեալն ի քրոյմէից, Ծառայս(*) պաշտել եւ հաճ. Ոյք վատաբար զայս անձն անբիծ՝ Զանան մատնել ի խաչ:
4. Ի խաչ, ի մահ ուր չը ժուժեց Նայիլ ակն խակ արփուոյն. Երկիր դողաց, լուսնին սարսեց, Եղան վէճը զգայուն:
5. Զգայուն չենք այլ մեղաւորք. Սիրտք մեր կարծր քան վէճ. Մոմի պէս, Տէր, հալէ զանոնք, Վառին թող ջերաջերմ:
6. Զերաջերմ քո սիրոյ հըրով Բռնկին եւ մեր հոգիք, Զերդ ողջակէզ՝ սիրախորով Քեզ ի նուէր մեր սիրտք:

Զմիւռնիա * * *

Երիտասարդաց ազօթքի ժողովները տեղի պիտի ունենան վաղը հետագայ տեղերը:

1. Պայպըլ Հառուսի մատրան մէջ, Ժամը 8:30, ըստ Թուրքաց:
2. Իւսկիւտարի մատրան մէջ, Ժամը 8:30:

(*) Կամ, Պաշտօն տանել ինք հաճ

ՀԱՆԴԵՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Հոկտ. 6 ըստ Յուն. և հոկտ. 18 ըստ Լատ., 1890

ՍԻՆԵՈՐ ՔՐԻՍՏՈՒԻ ԶԱՌԸ

Անցեալ շաբթու, հորեքշաբթի երեկոյ, հացկերոյթ մը տրուեցաւ Ֆիորենցայի մէջ ի պատիւ Սինեոր Քրիստիի: Հացկերոյթէն ետքը նախարարապետը խօսեցաւ ճառ մը, որ շաբթուանս քաղաքական զլխաւոր դէպքը կը կազմէ: Բազում օրերէ ի վեր ընդհանուր մեծ հետաքրքրութեամբ կը սպասուէր այս ճառին, թէ՛ ատենախօսին բարձր դիրք տէր անձ մը լինելուն համար, եւ թէ՛ վասն զի գաղիական մամուլը վերջերս յարձակումներ ըրած էր Սինեոր Քրիստիի վրայ: Յայտնի է թէ Երրեակ Գաշնակցութիւնն այնչափ ժողովրդական չէ յիտալիա, որչափ ի Գերմանիա եւ յԱւստրիա, եւ Գաղիացիք կը կարծեն թէ իտալացեոյ Երրեակ Գաշնակցութեան յարեալ մնալը կախում ունի Սինեոր Քրիստիի կառավարութեան գլուխը մնալէն: Գաղիացիք կը յուսան որ եթէ կարող լինին Սինեոր Քրիստիի ազդեցութիւնն այնչափ մնասել որ նորա նախարարութիւնը տապալի, իտալիա պիտի չվերանորոգէ Երրեակ Գաշնակցութիւնը, որոյ պայմանաժամը կը լրանայ 1892ին: Եւ Սինեոր Քրիստի իւր գաղիացի հակառակորդաց ձեռքը նոր գէնքեր տուաւ Ֆէլչուի թղթակցին, Մ. Սէն Սէրի, հետ ունեցած տեսակցութեամբ, զոր Սինեոր կը կոչէ «ամենէն մեղմ բառերով, յոյժ անխնամ»: Ըստ յայտնութեանց Մ. Սէրի, Սինեոր Քրիստի մեծ բարեկամութիւն ցոյց տուած է Գաղիոյ, եւ ըսած է թէ «իտալիա թող պիտի չտայ որ Գաղիա կորսնցունէ իւր նահանգներէն ո՛ր եւ է մին», որպէս թէ ուրիշ տէրութիւն մը այսպիսի բան մը կը սպասարար Գաղիոյ, եւ որպէս թէ Գաղիա ինքզինքը պաշտպանելու համար կը կարօտէր իտալիոյ օգնութեան: Մ. Սէն Սէր նաեւ հաւատած է թէ Սինեոր Քրիստիի զԳաղիա ներկայացուցած է իբրեւ Եւրոպական պատերազմի մը վտանգին իրական աղբիւրը, եւ իբրեւ իրական պատճառն այն սպառնալիցութեանց որոց բեռը կը ճնշէ զԵւրոպա: Սինեոր Քրիստի կրնայ ճիշդ այս խօսքերն ըսած չլինել, բայց իւր արժանապատուութեան հակառակ է լրագրի մը թղթակցին հետ հակաձայնութիւն ընել, եւ խոհեմութիւն չէ այսչափ համարձակօրէն խօսիլ իրեն թշնամի թերթի մը ներկայացուցչին հետ:

Վասն որոյ Եւրոպա ուշադիր կը սպասէր թէ նախարարապետն ինչ պիտի խօսէր ի Ֆիորենցա: Սինեոր Քրիստի Ֆէլչուի նկատմամբ ո՛ր եւ է ակնարկութիւն չըրաւ, բայց Ֆիորենցայի առ իտալիա մատուցած ծառայութիւնները ջերմապէս գովելէ ետքը անցաւ ուղղակի ինքնութեան խնդրոյն: Այս բառով իտալացիք կը հասկնան այն անձանց տեսութիւնը որք կը պահանջեն որ ազգայնութեան սկզբունքը դործադրուի, եւ բոլոր անոնք որ իտալական ազգին կը վերաբերին, լինին իտալական կառավարութեան ներքեւ: Սինեոր Քրիստի ցոյց տուաւ որ, թէեւ այդ աշխարհավարութիւնը հայրենասիրութեան ներշնչեալ կ'երեւէր, զայն որդեգրելով իտալիա յոյժ վտանգաւոր սխալ մը գործած պիտի լինէր: Եթէ իտալիա ինքնութեան կուսակցութեան անսար, յայնժամ հարկ պիտի լինէր անազին յաւելումներ ընել երկրին

սպառնալիցութեանց վրայ, վասն զի այդ ընթացքով իտալիա իրեն դէմ պիտի յարուցանէր բովանդակ Եւրոպան: Մալթա-ցիք իտալացի են, սակայն նոքա դոն են բրիտանական զօշին ներքեւ, եւ ջանալ զՄալթա իտալիոյ կցել, պիտի նշանակէր պատերազմ ընդ Անգլիոյ: Զուիցերիոյ Թիւ-չինոյ նահանգը եւ Աւստրիոյ Թրիեսթի նահանգը իտալական են, բայց սոցա եւ ո՛չ մին կրնանք վերստանալ առանց պատերազմի: Եւ եթէ իտալիա ինքնութեան աշխարհավարութիւնը որդեգրէր, միւս տէրութիւնք պիտի չսպասէին իտալիոյ կողմէն յարձակման մը, բայց անմիջապէս պիտի յարձակէին իտալիոյ վրայ:

Սակայն ճառին ամենէն նշանաւոր մասն այն էր, յորում Սինեոր Քրիստի ըսաւ որ եթէ իտալիա ինքնութեան վարդապետութիւնը ընդունէր, Գաղիա եւ Աւստրիա, Եւրոպայի երկու կաթոլիկ մեծ տէրութիւնք, պիտի միանային, եւ Պապին աշխարհական իշխանութիւնը պիտի վերահաստատէին: Ըսաւ թէ Վատիկան երբեք իւր այս նպատակը չըրած չէ, եւ միշտ դաւեր կը նիւթէ որպէս զի ի դուռն հանէ քաղաքական դաշնակցութիւն մը որով կարելի լինի իրագործել այդ նպատակը: Վասնորոյ ինքնութեան հետեւութիւնը փոխանակ զիտալիա ընդարձակելու, պիտի կործանէ իտալիոյ արդի միութիւնը որ ապահովեալ է Երրեակ Գաշնակցութեամբ: Սինեոր Քրիստի խոստովանեցաւ թէ ի սկզբան իտալիա մեծ օգուտ չըբաղեց այդ դաշնակցութեան, վասն զի դաշնակցութեան միւս անդամները կատարեալ վստահութեան աչօք չէին նայեր իտալական կառավարութեան վրայ, բայց վերջերս դաշնակցութիւնը յոյժ սերտ եղած էր, եւ իտալիոյ ազդեցութիւնը կը զգացուէր բոլոր այն միջազգային խնդրոց մէջ յորս իտալիա ո՛ր եւ է չափ ունէր: Ատենախօսն ըսաւ թէ, քանի որ ինքնութեանց կողմէ վտանգ կըսպառնայ կառավարութեան, եւ կղերական կուսակցութիւնը յարատեւ կը ջանայ սկզբունքներ իտալիոյ դիրքն Եւրոպայի մէջ, բոլոր հայրենասէր իտալացիք կրկին պարտք մը ունէին: Այս պարտուց մին էր յարգել միջազգային պարտականութիւնները, եւ միւսն՝ հաւատարիմ մնալ Մալթայի արքայական տան զոր ժողովուրդը ընտրած է իւր վրայ իշխելու համար «Հանրապետութիւնը», ըսաւ Սինեոր Քրիստի, «բաժանում պիտի ձգէ մեր մէջ, եւ պիտի նորոգէ այն հիւանդութիւնը որով երկար դարեր իտալիա քայքայեալ վիճակ մը ունեցաւ: Միապետութիւնը զմեզ միաբան կը պահէ, եւ Եւրոպա ընդունած է զայն իբրեւ խաղաղութեան գրաւ մը:»

Սինեոր Քրիստիի ճառը յոյժ ջերմ ընդունելութիւն գտած է յԱւստրիա, եւ Լոնտոնիական լրագիրք զայն կը բաղդատեն Պիզմարքի եւ Կամպէթթայի ամենէն հրուշակաւոր քաղաքական ճառից հետ: Քրիստիի Երրեակ Գաշնակցութիւնը պաշտպանելուն համար չէ միայն որ Աւստրիացիք գոհունակութիւն կը յայտնեն, բայց նաեւ այն պատճառաւ որ այդ նախարարապետը իւր ճառով դատապարտած է ինքնութեանց դադափարը, վասն զի այդ դադափարին իրագործումը պիտի քայքայէ Աւստրիոյ կայսրութիւնը որ զանազան ազդեցութիւններէ կը բաղկանայ: Վիէնայի թերթերը կը գովեն նաեւ զՔրիստի որ կը նշաւակէ Անգլալիանականաց աշխարհավարութիւնը, որք կ'ընդունին իրենց նպատակին ծառայող ո՛

ր եւ է դաշնակցութիւն: Անգլալիանականք յիտալիա դաշնակցած են ինքնութեանց հետ, ի Գերմանիա՝ Ընկերավարականաց հետ, յԱւստրիա՝ Հակահրէականաց հետ, ի Ռուսիա՝ Համապալականաց հետ եւ ի Գաղիա՝ Պուլանժականաց հետ:

Գերմանական լրագրաց մեծագոյն մասն եւս նպատաւոր լեզուաւ կը խօսին Սինեոր Քրիստիի ճառին վրայ, բայց քանի մը թերաւ կը գանգատին, վասն զի Սինեոր Քրիստի ոչինչ ըսաւ ի մասին վերանորոգման Երրեակ Գաշնակցութեան որոյ պայմանաժամն կը լրանայ 1892 ին, եւ որովհետեւ որոշ կերպիւ չյայտնեց թէ նախամեծար կը համարէր դաշնակից լինել Գերմանիոյ, քան թէ Գաղիոյ: Գաղիական թերթեր ակնկալուածին չափ խիստ լեզուաւ չեն խօսիր այս ճառին վրայ: Փէ կոչուած թերթը կ'ըսէ թէ ի նկատի առնելով Սինեոր Քրիստիի զիրքը իբրեւ գլուխ կառավարութեան մը, որ դաշնագրով կապուած է կեդրոնական Եւրոպայի կայսրութեանց հետ եւ նոյն ժամանակ կը բաղձայ վերահաստատել Գաղիոյ հետ ունեցած լաւ յարաբերութիւնները, այդ ճառ է հոյակապ դործ ճարտարութեան, խոհեմութեան եւ տրամաբանութեան:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մորմոնք, որք զիրենք կը կոչեն Վերջին Աւուրց Սրբոյ՝ Յիսուս Քրիստոսի Եկեղեցին, վերջերս գումարեցին իրենց ՅԱՐԳ համաժողովը յորում նախագահ Ուորըք կարեւոր զեկոյց մը ըրաւ: Ծանոց թէ յերկնուստ ընդունուած էր նոր յայտնութիւն մը որ կը հետապնդէր ԶԵՅԵՐ բաղմանութիւնը: Ըսաւ թէ եկեղեցին պիտի հնազանդի այս աստուածային հրամանին, եւ այսուհետեւ մորմոնք պարտին համակերպիլ Միացեալ Նահանգաց օրինաց: Մ. Բէնըն մորմոն եկեղեցեոյ բարձրատիճան պաշտօնէից մին, յայտարարեց թէ ինք բաղման կին եղած էր, եւ բաղմանութիւնը կը համարէր օրինաւոր եւ աստուածային պատուիրանաց համաձայն: Բայց մորմոնք կարող չեղան զիմադրել Միացեալ Նահանգաց օրինաց: Վերջին 9 տարեաց մէջ 800 մորմոնք բանտարկուած էին բաղմանութեան յանցանօք, եւ այժմ եւս նոյն պատճառաւ 42 անձինք պատիժ կը կրեն: Վասնորոյ, ըսաւ Մ. Բէնըն, անօգուտ է 200,000 մորմոնաց համար կռուիլ 60,000,000 մարդոց հետ:

Այս խօսքերուն իմաստն այն է թէ Աստուած հրամայած է մորմոնաց զանց ընել աստուածային պատուէր մը որպէս զի ազատ լինին հալածանքէ: Աստուծոյ համար նոր բան մ'է այս տեսակ յայտնութիւն ընել: Բայց այս անպիսի խնդիր մ'է որոյ համար կառավարութիւնը փոյթ չընէր: Մորմոնք հերետիկոսութեան համար չէ որ կը պատժուին, բայց վասն զի օրինաց դէմ կը դործեն: Յորչափ օրինաց կը հնազանդին, ազատ են ո՛ր եւ է տեսակ հաւատք ունենալ: Բայց ինչ ապահովութիւն կայ որ, եթէ մորմոնք ինքնօրէն նահանգ մը կազմեն, իրենց նախագահը պիտի չընդունի բաղման կնութիւնը վերահաստատող ուրիշ «աստուածային յայտնութիւն» մը: Եւ թէ ապահով կրնայ լինիլ միայն երբ ոչ-մորմոնք հոն գաղթելով նահանգին բնակչաց մեծամասնութիւնը կը կազմեն: Համաժողովը տակաւին ի նկատ պիտի առնու սա խոսքը զիրք թէ ինչ պարտին ընել այն մորմոնք

որք արդէն մէկէ աւելի կիներ ունին: Դժուարին խնդիր մ'է այս, վասն զի ուղիղ չէ որ մարդ մը ձգէ իւր վերջէն առած կիները եւ նոցա դաւակնելը՝ թողլով զնոսա առանց տպրուստի յայտնի միջոցի մը:

— Միշտ արդի մէջ կը կարգանք Զանգիպարէ գրուած նամակ մը որ մուծ գոյնեւոր կը նկարագրէ կղզւոյն վաճառականական ապագայն: Այս նամակը կ'ըսէ թէ Գերմանացիք կը ջանան գլխաւոր առեւտուրը, որ ցարդ Զանգիպարի մէջ էր, դարձունել դէպ ի ցամաքին նաւահանգիստները, որք այժմ Եւրոպայի հետ հաղորդակցութիւն ունին շոգենաւուց կանոնաւոր երթեւեկութեամբ: Նամակագիրը կ'ըսէ թէ երկու կամ երեք տարեաց միջոցին յայտնի պիտի լինի թէ Զանգիպար կղզին, որ Անգլիոյ թեւակալութեան ներքեւ գրուած է, Անգլիացւոց համար կարեւորութիւն մը պիտի ունենայ թէ ոչ:

— Քանի մը հետաքրքրաշարժ դէպքեր տեղի ունեցան Միացեալ Նահանգաց մաքսային նոր օրինաց գործադրութեան առթիւ: Շաբաթ օր մինչեւ կէս գիշեր վաճառաց մաքսը պիտի առնուէր հին սակագնոց համաձայն, եւ անգլիական շոգենաւու մը նաւապետը իւր թուղթերը մաքսատան պաշտօնէին ներկայացուց երբ կէս գիշերուան հաղիւ ըսպէ մը մնացած էր: Այսպէս այս նաւապետին բերած մեծագին վաճառաց տէրերը շահեցան կէս միլիոն տոլար: Ընկերութիւն մը կարծելով թէ ասեղներու մաքսը պիտի աւելնար, մեծ քանակութեամբ ասեղ բերել տուաւ եւ նաւապետը փութով շոգենաւը նաւահանգիստ մտցուց: Սակայն յետոյ իմացան որ եթէ մինչեւ երեքշաբթի օր սպասէին, ասեղները մաքս ազատ պիտի լինէին:

— Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ կայսերց որսորդութեան վերջին աւուրց մէջ օդը յոյժ գեղեցիկ էր, եւ որսորդութիւնը յաջող եւ զաւ: Հոկտեմբեր 8ին երկրորդ կայսերը իւրաքուհի հրաժեշտ տուին, եւ իւրաքանչիւրը վերադարձաւ իւր մայրաքաղաքը:

— Անցեալ շաբթու Միացեալ Նահանգաց մէջ ահաւելի պայթում մը տեղի ունեցաւ Ուիլմինկթընի մօտ գտնուող վառօդի գործարանաց մէջ: Վառօդի վեց գործարաններ եւ խել մը տուներ կործանեցան: Այս չէնքերէն ոմանք ամբողջովին օդը ելան եւ կտոր կտոր եղան, եւ ցնցումը զգացուեցաւ մինչեւ հարիւր մղոն հեռուն: Այս արեւածին զոհ գացին 11 անձինք որոց շատերուն միայն մարմնոցն կտորները գտնուեցան: Կը կարծուի թէ գործաւոր մը, որոյ յանձնուած էր վառօդին թիթեղեայ ամանները անագով փակցունելու վտանգաւոր գործը, չափազանց տաք երկաթ մը գործածելով պատճառ եղած է այդ արկածին:

— Որովհետեւ Սինեոր Ֆէրաու Մարթէնզ կարող չեղաւ Փորթուկալի մէջ նախարարութիւն մը կազմել, թաղաւորը նախարարապետի պաշտօնը յանձնեց Զօր. տ'Ալբէօ ար Սուդայի որ յաջողած է նոր նախարարութիւն մը կազմել:

— Մ. Մէրմէ, Պուլանթեական յայտնութեանց հեղինակը, մեռաւ անցեալ շաբթու Մ. Տիւմոնթէլի հետ ունեցած մենամարտին մէջ ընդունած վերքի մը հետեւանօք:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յունաց Պատրիարքարանի առանձնաշնորհմանց վերաբերեալ սահանջմանց ի

պատասխանի Բ. Դրան տուած որոշումները Դատական եւ Կրօնական դործոց նախարարութեան միջոցաւ զրկուած են Յունաց Պատրիարքարանը: Հետեւեալք են այս որոշմանց զխաւոր կէտերը:

Առաջին. — Որովհետեւ պատկազրութիւն եւ պսակի եղծում Պատրիարքարանի կը վերաբերին, առնցմէ յառաջ եկած ռոճիկի (սփաթ), դրամօժտի եւ օժտի դատերուն նկատմամբ Պատրիարքարանի տրուած վճիռները ըստ առաջնոցն դատական պաշտօնէից կողմէ պիտի դործադրուին:

Երկրորդ. — Օսմանեան պետութեան օրինօք մարդ մը կրնայ իւր ստացուածքին երրորդ մասը կտակել օրինապէս ընդունելի նպատակաց համար: Պատրիարքարանի եւ Մետրապոլտարանաց կը վերաբերի քննել եւ վաւերացունել այն կտակները որք 1278 ի պաշտօնական հրամանագրին տրամադրութեանց համաձայն եղած են:

Երրորդ. — Յոյն վարժարանաց հսկողութիւնը եւ տնօրէնութիւնը Պատրիարքարանին եւ Մետրապոլտարանաց կը վերաբերին: Սակայն կայսերական կառավարութեան իրաւունքն է քննել այդ վարժարանաց ուսմանց ծրագրերը, եւ ուսուցչաց վկայականները:

Չորրորդ. — Այն եկեղեցականք, որոց երդում ընելն կարեւոր է, պէտք է իրենց կրօնային դաւանութեանց համաձայն երդում ընեն իրենց պատկանեալ Պատրիարքարանին կամ Մետրապոլտարանաց մէջ: Եկեղեցականաց նկատմամբ դատարանաց արձակած կոչնադիրք Պատրիարքարանի կամ Մետրապոլտարանաց պէտք է հաղորդուին, եւ երբ կոչնադիրն ընդունուի, պէտք է անմիջապէս ամբաստանեալ եկեղեցականը յանձնել կառավարութեան: Պարզ կանոնադանցութեան մը համար եկեղեցականք պէտք է բանտարկուին Պատրիարքարանի կամ Մետրապոլտարանաց մէջ, եւ եղեւնական յանցանքի մը համար՝ կարգադրելի լինելէ ետքը պէտք է բանտարկուին հանրային բանտի մը մէջ:

— Անցեալ շաբթու ուրբաթ օր Մէքլէնպուրկ Շվեդիին Մեծ դուքսը եւ դքսուհին Շիրայէ մայրաքաղաքս հասան գեղեցիկ դրօսանաւով մը: Նոյն օրը Մեծ դքսուհին ներկայ գտնուեցաւ Սէլամըքի արարողութեան, եւ շաբաթ օր դուքսը եւ դքսուհին պատիւ ունեցան Վեհ. Սուլթանին ներկայանալու: Շաբաթ գիշեր կայսերական պալատան մէջ հացկերոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ Նոյնի Բարձրութեանց: Հրաւիրելոյ մէջ էին գերմանական եւ ռուսական զեսպանք: Վեհ. Սուլթանը Մեծ դուքսին շնորհեց Օսմանիյէ պատուանշանին մեծ ժապաւէնը, եւ Մեծ դքսուհին՝ Շէֆազաթի մեծ ժապաւէնը: Մէքլէնպուրկ Շվեդիին Գերմանիոյ փոքր պետութեանց մին է եւ 300,000 բնակիչ ունի: Մեծ դուքսը 40 տարեկան է եւ 3 կրտսեր կղբայրներ ունի: Խնամութեամբ մերձաւոր առնչութիւն ունի Ռուսիոյ կայսերական գերդաստանին հետ, վասն զի իւր կինը ռուս իշխանուհի մ'է, եւ իւր քերց մին Զարին եղբօր, Վլադիմիր մեծ դուքսին, կ'ընեն է:

— Հայկալէ ընդունուած տեղեկութիւնք կը ցուցնեն թէ մինչեւ անցեալ երկուշաբթի՝ վեց օրուան մէջ հնտախտի 243 դէպքեր եւ 166 մահեր պատահած են այդ քաղաքին մէջ: Ուռֆայի մէջ եւս 10 մահեր պատահած են: Համաճարակին սկսելէն ի վեր Հայկալի նահանգին մէջ հնտախտէ

մեռնող անձանց ամբողջ թիւը 373 է: Կ. պոլսէ բաւական թուով բժիշկներ զրկուած են ի Հայկալ եւ յիւքէնտէրուն՝ առողջապահական միջոցներ ի գործ դնելու համար այդ քաղաքաց մէջ:

— Որովհետեւ հնտախտը ճարակած է Սիւրիոյ սահմանաց մէջ եւ կարմիր ծովուն եզերաց վրայ, Զարեհիլը խոհեմութիւն համարած է յետաձգել իւր առաջադրեալ ուղեւորութիւնն ի Պաղեստին եւ ի ծայրագոյն արեւելս. վասն որոյ Ն. Բարձրութեան ի Կ. պոլիս այցելութիւնն եւս առ այժմ թողուած է: Կ'ըսուի թէ Զարեհիլը Թրիէսթէի կամ Պրինտիպի ճամբով Աթէնք պիտի երթայ:

— Մ. Վիթիէի առաջարկն ի մասին անգրեւ լեստրոտեան երկաթուղւոյ մը շինութեան վերջապէս մերժուած է: Լէվանթի Հեւրալ կ'իմանայ թէ կայսերական Իւսուէ մը շնորհած է Մ. Քաուլայի խնդրած արտօնութիւնը ի մասին մակեդոնական երկաթուղեաց շինութեան, սա միակ պայմանաւ որ Մ. Քաուլայ, կառավարութեան յարմար դատած ժամանակ, այդ գիծն երկարէ մինչեւ Ալլոնա կամ Տուրաձձոյ որք Ադրիական ծովուն վրայ կը գտնուին: Լէվանթի Հեւրալ կը կարծէ թէ Մ. Քաուլայ պիտի ընդունի այս պայմանը: Երկաթուղեաց շինութեան վերաբերեալ ուրիշ ծրագիրներ եւս ի նկատ կ'առնուին այս պահուս: Այս երկաթուղեաց մին Մուսուլիայէ սկսելով Պրուսայէ պիտի անցնի եւ պիտի երկարի մինչեւ ի Բէօթահեա. ուրիշ երկաթուղի մը պիտի սկսի Սիւրիոյ Տրիպոլիս քաղաքէն եւ պիտի անցնի Հուսն, Համա, Հաւէյ եւ Պրիէհը քաղաքներէն, նաեւ պիտի ունենայ ի Դամասկոս եւ ի Սուէտիէ երկնցող ճիւղեր: Այսպիսիոյ Շքոտրա նահանգին ճարտարագէտը կառավարութեան կը յանձնարարէ երկաթուղի մը շինել Շքոտրայէ ի Փրիզլէնտ:

— Սէլանիկի հրդեհէն վնասեալ ընտանիքները, որք ցարդ վրաններու տակ կը բնակէին, փոխադրուած են Սէլանիկի դուքսը Թոփ Պաղէի մէջ գտնուած կայսերական կալուածոց վրայ կառուցուած տուները:

— Ա. Կաւա շոգենաւը երեքշաբթի օր մայրաքաղաքս հասաւ բերելով քանի մը հարիւր մահմետական ուխտաւորներ որք սովորական արաբներէն սպասած էին ի Քլաւմէն Զմիւռնիոյ մօտ: Ուրիշ շոգենաւեր եւս որք քաղմաթիւ ուխտաւորներ կը բերեն նոյն տեղւոյն մէջ արաբներէն սպասեն:

— Մ. Սթամպուլոյ կը տառապի աչացաւութենէ, եւ բժիշկներ պատուիրած են նմա բացարձակ հանգիստ ընել: Այս հիւանդութիւնը հաւանականապէս հետեւանքն է այն արկածին որով անցեալ տարի նախարարապետին աչաց մին վնասուեցաւ: Վերջին հեռագիրը կ'ըսէ թէ Մ. Սթամպուլոյ քի առողջական վիճակը լաւագոյն է:

— Սոֆիոյ քաղաքապետութիւնը պայմանագիր մը կնքեց հասարակաց բաղանեաց շինութեան համար: Պայմանագրութեան յանձնառուն պիտի ընդունի 2½ միլիոն ֆրանք: Կը յուսացուի թէ ուրիշ պայմանագիր մը պիտի կնքուի քաղաքն երկկորակաւութեամբ լուսաւորելու համար: Այս նպատակին համար պէտք եղած ծախքը կը հաշուուի իբր 1½ միլիոն ֆրանք:

ԱՐԺԷՔ ԴՐԱՄՈՑ

Հոկտեմբեր 18/6, 1890

Գոնողիտե	19 22	Բուս. Երկ. բաժին	78 50
Պարտուց յարգարման թղթագրամ (Թասֆիէ ի Տիւլուս Գայմէսի)	43	Երեքին Փոխառ.	64 32
ԴՐԱՄՔ: Օտ. լիւրս 100 է			
Բէճիտիյէ	408	Բուսիոյ բոլ	91 30
Բէթալիք	400 40	Նաբոլէոն	87 42
Պէշիք	402 30	Գրեմից	54 40
Ալթըլըք	403	Անգլ. լիւրս	410 2
Կանէթ Թղթագր. 7 48			

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ո. ՅԱԿՈԲ ՊՅՅԱՅԱՆ

Ֆինանսներու Եօգուշը, Ամերիգան խան